

Når makt blir det sentrale

Alf. m.
5/9 01

kulturdebatt

▼ Filosofen Kjell Madsen stiller spørsmål ved hvilke tekster som rettferdiggjør den sentrale plass i norsk idéhistorie som er gitt Vidkun Quisling i verket «Norsk tro og tanke»

Takk til Rune Slagstad for en grundig presentasjon (kronikk 2.9) av et fenomen som fortjener enda mer oppmerksomhet. I verket «Norsk tro og tanke, bind 3, 1940–2000» troner Vidkun Quisling som omslagets sentrale figur, mens fire andre, som ikke kan beskyldes for ideologisk tilknytning til NS-føreren, plasseres som satellitter rundt ham. Man gnir seg i øynene. Kan dette være sant?

Nå er det jo mulig at et lands viktigste tenker tragisk utvikler seg til landsforræder, men det skjedde ikke i Norge i det 20. århundre. Bare nazistisk tenkning kan

tilkjenne Quisling en slik posisjon i «norsk tro og tanke», men siden heller ikke utgiverne er nazister, må det finnes en annen forklaring. Hans Fredrik Dahl skriver (Dagbladet 3.9) som svar på Slagstads kritikk, at han betrakter fascismen som «et helt sentralt element i det 20. århundres tenkning». Han skriver videre: «I den (fascismen) opp-tas århundrets iboende motsetninger, gjennom den forstår vi både liberalismen, kommunismen, kollektivismen.»

Jeg vet ikke om dette er tilsiktet tåkete, men det står altså her at fascismen gir en nøkkel til forståelse av de andre ideologiene. Det har Dahl neppe rett i. Vi har å gjøre med en mektig historisk kraft, kanskje den eneste virkelige nyskapning i politisk filosofi i forrige århundre – betyr det at man kan forstå andre ideologier «gjennom» fascismen? Må man ikke i så fall forutsette et høyt intellektuelt nivå hos fascistiske teoretikere? Dahls poeng er kanskje at

samtidens liberalismen nødvendigvis ble profilert mot den anti-demokratiske fascismen, men liberalismen er langt eldre både som politisk ideologi og historisk realitet; hvordan kan den forstås gjennom fascismen? Jeg ville ikke gå til noen fascistisk teoretiker for å forstå John Stuart Mill, heller ikke for å forstå utvidelse av stemmeretten.

Selsom påstand

Det Dahl sier indirekte, uttales klart av verkets redaktør, professor Jan-Erik Ebbestad Hansen. Ifølge et intervju i går (4.9) mener han at Quisling er «... helt sentral i norsk idéhistorie». Dette er en selsom påstand. Vidkun Quisling var begavet på flere områder, og har sin soleklare plass i norsk historie. En betydelig tenker var han ikke. Det er for redaktøren ingen innvending; Ebbestad Hansen mener at Slagstad er sterkt elitistisk, orientert bare mot klassiske («store») tekster. Det er klart at tidstypiske og «små» tekster kan være

instruktive for forståelse av en epoke. Men hva slags tekst gjør Quisling sentral i norsk idéhistorie? Hadde vurderingen vært aktuell om han hadde omkommet 8. april 1940? Jeg er enig med Ebbestad Hansen i at antall sider ikke er så viktig. Det er påstanden om Quislings sentrale posisjon som er interessant. Et «pragmatisk» program innebærer her at okkupasjonsmakt blir mer idéhistorisk relevant enn professormakt.

Forutsetningen er altså at den viktige tenkningen ikke er elitens tenkning, at idéhistorie må skilles fra lærdoms historie (H.F. Dahl). Dette kan ikke alene forklare at Vidkun Quisling pranger på forsiden av «Norsk tro og tanke», siste bind. Symbolikken er sterkere. Det anti-elitistiske programmet innebærer i dette tilfellet at makt blir et viktig kriterium på tankens relevans og betydning. Hvorfor Quislings sentrale makt gjelder perioden 1940–2000, er stadig gåtefullt.

KJELL MADSEN